

ЮРІЙ ТИС

КАЗКА

ПРО ЛИЦАРЯ ДОБРІНЮ

ТА ЙОГО

СЕСТРИЧКУ ЗАБАВУ

ЮРІЙ ТИС

ПРО ЛИЦАРЯ ДОБРИНЮ
ТА ЙОГО СЕСТРИЧКУ ЗАБАВУ

ПРО ЮНАКА СЕМЕНКА, ЩО ВОЛЮ ДОБУВАВ

Д в і к а з к и

Об'єднання Працівників Літератури
для Дітей і Молоді

Торонто

Р. Б. 1970

Нью Йорк

IURII TYS

THE KNIGHT DOBRYNIA AND HIS
SISTER ZABAVA
&
YOUNG SEMENKO, FIGHTER
FOR FREEDOM

Two Tales
in Ukrainian

Copyright by Ass-n of Ukrainian
Writers for Children and Youth
Toronto A.D. 1970 New York

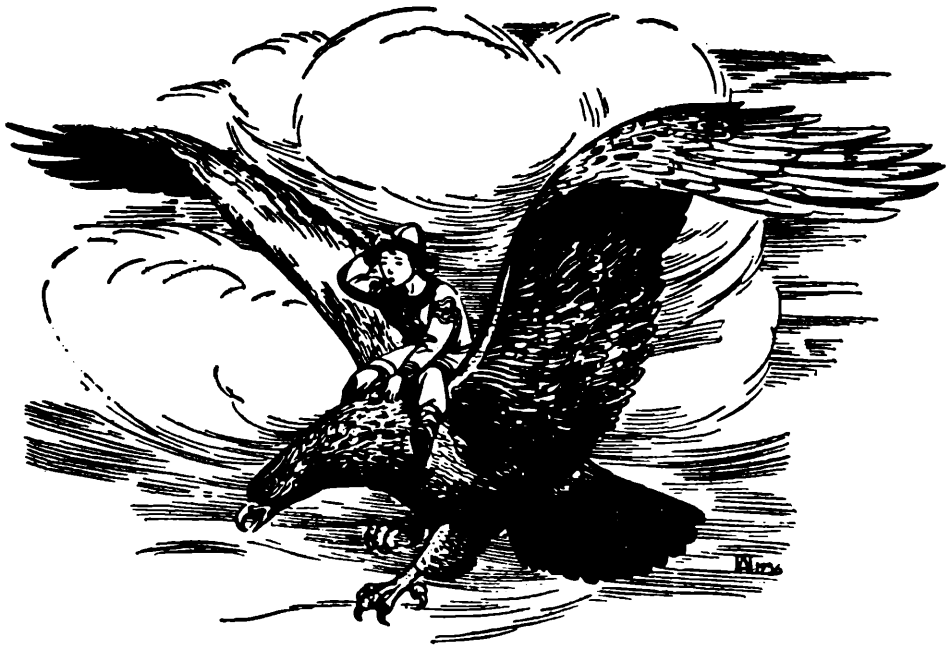
Ілюстрації мистця Петра Андрусева

Віньєта композиції мистця
Михайла Михалеви́ча

Всі права застережені

Для дітей молодшого й старшого
шкільного віку

Printed by:
HARMONY PRINTING LTD.
3194 Dundas Street West, Toronto 9, Ont., Canada

ПРО ЛИЦАРЯ ДОБРИНЮ ТА ЙОГО СЕСТРИЧКУ ЗАБАВУ

I.

Давним-давном жив у Києві старий і шляхетний князь. Він не мав дітей, тому в його замку виховувалося двоє сиріток, такі з його княжого роду. Хлопчик звався Добриня, а сестричка — Забава.

Коли народився Добриня, з ясного неба загуркотіли громи, але це не означало, що небо загнівалось, навпаки, воно повідомляло, що народився хлопчик, який виросте на лицаря-багатиря. Того дня несподівано дозріли яблука й грушки, коні почули в собі велику силу, а вода обертала млинові кола з більшою вдсятеро силою.

Коли народилася Забава, сонце вийшло на небо великим золотим кружалом, усі люди раділи й ніхто

не сказав нікому поганого слова; пташки співали так гарно, як у раю, а квіти вирости в три рази більші, як звичайно. Кожний знав, що Забава виросте на дівчину надзвичайної краси, і про її доброту лунатиме слава на цілий світ.

Тільки злі сили страшенно злякалися Добрині. Відьми позамикалися з страху в своїх хижах, лиходії нараджувалися пошепки, що їм робити, а змії не виповзали з печер. Аж на дев'ятий день всі зійшлися на Чорну Раду. Там міркували, як звести Добриню з світу.

І ось незабаром після того підповзла до Добрині мала гадина, щоб його вкусити. Хлопчина вхопив її ручкою за шию так, що вона не могла йому нічого вдіяти, і почав до неї цікаво приглядатись.

— Кінець мені! — з страхом подумала гадина й пожаліла, що так слухняно погодилася на підшепти лиходіїв укусити Добриню й заподіяти йому смерть. Але Добриня приязно всміхнувся до гадини, а потім погладив її по блискучому слизькому тілі й випустив на волю.

— Ніколи, ніколи не зроблю йому нічого злого! — рішила гадина, ховаючись швидко в траві.

Іншим разом, коли Добриня вже підріс на жвавого хлопця, захотів він видряпатися на велетенського дуба. Пів дня підлазив щораз вище і, коли майже досягав білої хмарки, що якраз пропливала біля нього, сів на галузі та й почав розглядатись по околиці. Чародій, зробившись невидним, зломив галузь, і Добриня полетів додолу.

Він падав і падав, аж нагло підлетів великий орел, і Добриня сів на нього, мов на коня. Тепер ширяли обидва додолу.

— Дякую тобі за рятунок! — крикнув Добриня.

— Нема за що. Чородій зробив себе невидним для людей, але забув про нас, птахів. Я побачив усе й підхопив тебе.

Однієї ночі злі сили підкрались під вікно Добрині. Хлопчик побачив страхітливі постаті: одна була, як гора, чорна, з рогами і шкірила до нього зуби. А друга стояла поруч, біла, як полотно, мала одне око по середині чола. Вони хотіли налякати Добриню, щоб він на все життя залишився полохливим боягузом. Але хлопець не злякався.

— Ану, — крикнув, — підійдіть ближче! Я вам покажу, чи вас боюся!

Злі сили не мали відваги наблизитись і зникли. У замку веселішало з дня на день. Щебетали собі безжурно Добриня з Зававою, під покрівлею звили свої гніздечка ластівки і виховували маленьких пташат, а біля димаря намостив гніздо чорногуз-бузько і веселив дітей клекотом. Вечорами квакали жабки, вночі цвірчали цвіркуни, а ранками виводили свої співи жайворонки та горобці.

Напасті злих сил не тривожили хлопчини. Він ставав щораз сильніший і дужчий. Пробиував уже вдягати на себе лицарську зброю, стріляти з лука, а списом кидав майже на пів милі. Любив ходити по околиці й завжди брав з собою сестричку Зававу. Ходили собі в ліс або на поле, купалися в річці, бігали по леваді.

II.

Минали роки... Добриня став сильним, здоровим юнаком. Тепер він уже їздив верхи по цілій країні, одягав на себе залізну броню й лев'ячу шкуру, а його зброєю були лук, стріли й кований залізом спис. Люди раділи вродливими юнаком і казали:

— Бачили ви Добриню? Його волосся — немов золото. Його брови — як у чорного соболя. Його очі — як у ясного сокола.

А він ходив по країні й шукав лихих сил — хотів їх вигубити дорешти. Тільки раз на рік вертався до замку.

Одного дня, вернувшись додому і привітавшись з старим князем та сестричкою, завважив він, що його прибраний батько, старий князь, задуманий і поважний.

Добриня спитав, які думки насіли князя.

— Хочу збудувати замок, могутній і найкращий з усіх, про які хтонебудь чував, — відповів князь. — Але на це треба мені трьох років!

Добриня засміявся: — А я, князю, вибудую за три дні!

І взявся негайно до роботи.

Першого дня були готові стіни. Другого дня — вежі й бані, а третього закінчив будову.

Люди чудувалися, оглядали диво невидане і казали:

— Замок наче в казці. Одна баня — на небі сонце і в замку сонце. Друга баня — на небі місяць і в замку місяць. Третя баня — на небі зірки і в замку зірки. А коли падає зірка з неба, — казали, — то в замку іскри так і сипляться!..

Тоді Добриня припоясав меч, попрощався з князем і сестричкою Забавою та й подався в темні ліси і скелясті гори. Зачув, що десь недалеко живе Змій, велетенський і лютий, який пожирає людей та сіє пострах. Зладив собі Добриня лук, такий тугий, що натягнути його не могло троє людей, а сагайдак з золотими стрілами. Сів на білогривого коня і рушив у дорогу.

— Неси мене, коню, до Змія страшного, хай випробую на ньому свою силу!

І поїхав.

Довго їхав лісом, аж прибув у місце, куди пташки вже не долітали, де комахи не бриніли, не

було чути лящань, криків і співів. Ліс став чорний, страшний. Добриня спинився на поляні, сумній і тихій. Трава тут була витоптана, наче б орда проходила, а голі галузки стирчали мертво над ним. Поки Добриня подумав, куди їхати далі, затріщав сухий хмиз під могутніми лапами, і з-понад хщів вихилилася до нього страшна плоска голова. Вона була сіро-зеленого кольору і коливалася на довгій шиї, а жовті очі, наче скляні, непорушно дивились на лицаря.

— Вітаю тебе, багатирю Добрине, в моєму царстві! — зашипіла голова, розкривши страшну пащу. Це був Змій, якого шукав Добриня.

Змій дивився тепер мовчки на лицаря. З його пащеки висувався велетенський чорний язик на

кінці роздвоєний, а голова похитувалася на вужуватій шиї.

— Добридень! — відповів Добриня. — Кажеш, що це твоє царство? А я думаю, що не твоє, а княже.

Змій роззявив пащеку в хижому посміху.

— Не будемо сперечатися! Все одно.

Він виповз з хашів, і Добриня міг до нього добре приглянутися.

Тіло Змія було вкрите сіро-зеленою поморщеною шкірою, а на хребті стирчали роги, наче рідкий гребінь. З-поза великої голови висунулися ще дві менші і теж дивилися на лицаря жовтими очима. Важкі лапи з могутніми пазурями могли розчавити й десять їздців. Грубий хвіст волікся по землі і хитався то сюди, то туди.

Змій наблизив свою голову до багатиря Добрині так близько, що ледь не лизнув його своїм чорним язиком. А пащека з гострими зубами була така велика, що у ній міг би вміститися сам Добриня з своїм конем.

— Не боїшся мене? — спитав Змій підлесливо, і дві менші голови теж витягнулися до лицаря.

Добриня дзвінко засміявся.

— Тебе? Мені й на думку не прийшло боятися. Хоч, правда, страшний ти звір!

Змій покійно спустив свої три голови.

— Отож то! Люди кажуть, що я лихий гад, що пожираю їх, і вони бояться мене. А я звір тихий, живлюся листям і нікому шкоди не чиню.

Жаль стало лицареві Змія. Подумав, що цей звір має добре, хоч холодне, серце.

— Будьмо друзями! — сказав Змій. — Нема чого нам ворогувати!

— Будьмо друзями! — погодився Добриня і ласкаво погладив Змія по голові. Але від цього

дотику стало лицареві неприємно: голова була холодна й вогка.

Змій вибачився, що не просить друга до свого палацу: ще не влаштувався; живе, де попаде, і щойно вчора відкрив затишну печеру, в якій буде мешкати.

Попрощалися. Коли Добриня від'їхав, Змій розхилив пащеку в злорадому посміху, і всі три голови поглянули хитро одна на одну.

Змій завернув у хащі. Під його стопами падали дерева, а він ішов поволі й задумано. Під вечір вийшов на рівнину, повну великого гострого каміння. Здалеку бовваніла скеля з темним отвором. Перед печерою лежали порозкидані людські кості. Це були останки жертв Змія, які він схопив і пожер. Поволі увійшов Змій у печеру і ліг ночувати.

III.

Три роки мандрував Добриня по світу. За той час урятував немало людей, боровся з левами в пустині, розгромив кодро чародіїв, визволяв в'язнів з неволі і не завважував, що завжди хтось стежить за ним, щоб його вбити.

Бувало, валилося на нього могутнє дерево, наче підтяте невидною силою, та Добриня тільки відкидав його від себе рукою. Часом вода заливала околицю, якою він проїжджав. Тоді він стягав коня до скоку і вже гнався понад водами на суху землю. Страшні бурі настигали його в чистому полі, і громи били в нього. Добриня ловив блискавки у жменю і відхиляв їх набік. Нічого лихого не притрапилося ні йому, ні його білогривому коневі. З усіх тих дивних і небезпечних пригод виходив ціло й щасливо.

І був би довго їздив по світі далекими землями та небосажними горами, якби не добігла до нього сумна вістка: зникла без сліду його улюблена сестричка Забава!

День і ніч чвалував Добриня додому. Тільки вряді-годи давав відпочивати коневі. Так добився до княжого замку.

Посумнів замок, закутався у мряку і поник. На брамі й на вежах звисали чорні прапори, і всі двері були відчинені.

Добриня ввійшов у світлицю. Сонце, місяць і зорі на банях померкли, і всі мальовила поблідли. Ніхто з замкових людей не підійняв очей на нього. Князь сидів зажурений на золотому кріслі; посивів з жалю, а очі були сумні й померклі.

Добриня став перед князем на коліно, а князь промовив:

— Добрине-сину, чував, яке лихо нас стрінуло? Зникла Забава, пропала без сліду!.. Мудреці, що читають у зорях, нічого сказати не можуть, бо якась темна сила закрила зірку Забави. Дехто каже, що це Змій схопив її.

— Змій? — скрикнув Добриня. — Мій друг? Чи це можливо? Треба розвідати, князю! Негайно поїду до Змія. Він скаже мені правду.

У той час Змій скликав чародіїв та чаклунів і наказав їм збирати чорні війська, щоб завоювати княжу землю. Раду закінчили, всі роз'їхалися, а Змій поповз у свою печеру.

В печері було темно; під стіною було велике Змієве леговище з трави й моху, а стіни були розмальовані якимись рисунками-закляттями, яких ніхто не вмів прочитати, крім самого Змія.

Він поліз під стіну, звівся на задніх лапах і всунув голову в отвір, що виднів угорі. По той

бік стіни була друга печера, а в ній сиділа полонена Забава.

Вона й досі не могла опам'ятатися з переляку. Ще й тепер стояла в неї перед очима страхотлива подія: вийшла була на леваду назбирати квіток, коли нараз з хашів висунулася Змієва голова і схопила її величезною пащекою.

Побачивши тепер знову цю страшну голову, Забава скрикнула і сховала лице в долоні.

— Як почуваш себе, дівчино? — зашипів Змій.
— Ще досі плачеш, ще досі тужиш?

Забава мовчала.

— Я йду війною на твого князя, — продовжував Змій. — Розтопчу села, розметаю міста, а землю заселю лиходіями та відьмами. Заживемо з тобою у княжому замку. А якщо стріну твого брата,

закою в заліза і вкину в глибоку підземну печеру. Там буде коротати своє життя!

— Ні, ні! — скрикнула Забава. — Мій брат — великий войовник і багатир. Як він довідається про тебе, поб'є і тебе і твоє військо.

Змій тільки засміявся і зник.

IV

На той час, коли Змій збирав чорні війська, Добриня прощався з князем:

— Іду рятувати сестричку! Бувайте здорові, князю!

Виїхав за місто — пристанув: — “Куди далі? Де шукати Забаву? Поїду до Змія, може щось порадить...”

Подався до лісу. На сумній галявині довго кликав і шукав по хащах. Нікого тут не було. Що робити?

— Чого стоїш, Добрине? — почув біля себе глухий голос.

Оглянувся і побачив старого облізлого вовка, що понуро дивився на нього.

— Змія, друга свого шукаю, — відповів Добриня.

— Даремні твої труди! — промовив вовк. — Нема Змія! Пішов у далекі землі, не захотів тут залишатися. Не злюбили його люди, не шанували. А шкода, добрий звір був і помічний. Не шукай, не знайдеш! Вертайся радніш до замку!

Так сказав вовк і зник. Не знав Добриня, що це був чародій, якого прислав Змій.

Поїхав далі лісом, ген, аж над берег розлогого озера. По воді пливла біла лебідка. Вона звернула голову до Добрині і промовила людським голосом:

— Чого шукаєш, Добрине?

— Змія, друга мого шукаю.

— Нема Змія, — засумувала лебідка, — покинув нас і ніколи, ніколи вже не вернеться.

І тепер не знав Добриня, що лебідка — це відьма, яку наслав Змій.

Добриня, все таки, не поївняв віри цим словам і поїхав далі. Виїхав з лісу: — Куди далі їхати? Який шлях вибрати?

Недалеко в траві щось зашелестіло, аж кінь здригнувся.

— Не лякайся мене, це я, гадючка! — почувся тоненький писклявий голосок.

Добриня побачив у траві маленьку головку, що підіймалася до нього.

— Не пізнаєш? Це я мала тебе вкусити, як ти був маленький. А ти пустив мене на волю, не покарав.

Добриня нахилився з коня й засміявся:

— Як я можу тебе пізнати? Сам не пам'ятаю тієї події, про це мені тільки розповідали в замку.

— За твоє добре серце я тобі віддячуся, — сказала гадючка. — Напийся води з джерельця, напийся води!

І гадючка зникла в траві.

Добриня зіскочив з коня, прив'язав його до дерева, а сам почав шукати джерела. Знайшов, зачерпнув руками води й випив.

Вода була свіжа й холодна. Смакувала йому, а все ж він почув, що з ним щось дивне діється: знепритомнів на хвилину, а коли опам'ятався, глянув у воду, наче в дзеркало. З води дивився на нього гарний молодий олень з великими розложистими рогами. Побіч стояв Добринин кінь і спокійно пасся.

Олень-Добриня зрозумів тепер, що мусить знайти інших оленів, від яких зможе усе вивідати. Подався в ліс. Уже під вечір зустрів стадо оленів.

Старий, досвідчений провідник стада підійшов до нього й пізнав відразу, що новий олень не справжній, а зачарований.

Привіталися і, коли олень-Добриня спитав про Змія, старий відповів:

— Нема його тут, перейшов у свої сторони. Зайдеш до нього шляхом, що веде на північ. Треба перейти ліси аж до Сумної рівнини. Що там далі діється, ніхто з оленів не знає. Ми з лісів не виходимо.

Ще довідався Добриня, що Змій готує війну проти його батьківщини. Олені були цим дуже збентежені: усяка війна їм не до вподоби, а як Змій перемає князя, життя стане просто неможливе.

Добриня подякував і подався до свого коня. Ще раз напився води з чарівного джерела і знову прибрав людську постать. Сів на коня й погнався вказаним шляхом.

Уже давно переїхав ліси й бори, далеко залишив за собою квітучі левади й поля. Скакав тепер чужою, сумною землею. Трава була низька й пожовкла від холоду. Морозний вітер дув з півночі, а довкола була пустка — ні села, ні міста!

— “Як обороню мою батьківщину? — думав Добриня. — Як визволю Забаву?”

Доїхав до роздоріжжя. При дорозі, що звертала направо, почув голос:

— Поїдеш туди — багатим станеш!

Глянув наліво — там ішла друга дорога. Звідти залунало:

— Поїдеш туди — згинеш!

Добриня глянув, хто це говорить, але нікого не побачив. Сіпнув вудила й поїхав наліво.

Незабаром побачив напіврозвалену хижу. Вона стояла сама-самісінька серед рівнини. Коли наблизився, з вікна вихилилася старезна голова з довгою сивою бородою. Борода маяла від вітру сюди й туди, замітаючи землю перед хатою.

— Спізнився, Добрине! — захихотіла голова. — Змій уже під Києвом!

— А я таки його вб'ю! — відповів Добриня.

— Е-е, не нахваляйся! Змій має велике військо. Поїдь далі — побачиш сліди на землі: могутнє військо пройшло туди! Що ти сам вдієш? Змій забрав і в'язнів з собою, і твою Забаву теж! Вони вже під Києвом, а тобі прийдеться їхати туди хіба з тиждень. Поки прибудеш, Змій здобуде місто!

Добриня скочив конем уперед. І справді, впоперек степу тягнулася сіра смуга землі, стоптаної людьми й кіньми. Смуга тягнулася на південь, де ген далеко, за обрієм, була його батьківщина.

V.

Добриня стягнув поводи коня і помчався в сторону Києва. Кінь біг, як вихор; його біла грива розвіталася на вітрі, як прапор, копита ледве торкалися землі. Що ріка — перескакував її з берега на берег, що гора — пролітав понад нею, наче орел. Під вечір Добриня з'явився позаду Змієвого війська. Воно якраз готувалося до облоги.

Добриня глянув на місто. Лицарі стояли на мурах із зброєю в руках. Отже, прибув саме впору!

Скочив Добриня конем уперед, і вже був у гущі ворожого війська. Вдарив мечем направо й наліво, і за кожним ударом падало сімдесятеро ворогів, за кожним скоком десятеро їх топтав кінь. За хвилину став він по середині табору на великому майдані. Там було зелене шатро, як гора, а перед шатром лежав Змій.

— Боронися! — гукнув Добриня, підскакуючи до потвори.

Змій схопився, заревів, витягнув усі три шиї, і з пащек його сипнуло вогнем.

— Ставай до бою! — крикнув Добриня і блиснув мечем. — Ми обидва вирішимо війну!

Змій знову заревів з люті й замахнувся могутньою лапою на Добриню. Але він враз відскочив конем убік.

Так почався бій. Змієве військо, опам'ятавшись від переляку, оточило майдан великим колом. З мурів Києва княжі воїни приглядалися до незвичайної події.

Змій кидав своїм могутнім тілом, палив вогненным подихом і бив хвостом з такою силою, що аж гори дрижали й мури міста хиталися. Кілька разів Добриня досягнув мечем Змія, зранивши йому шию й хребет. Але сталь сковзалася по твердій шкірі, і тільки раз удалося Добрині сильніше зранити одну з голів Змія.

Раптом Змій замахнувся хвостом, щоб ударити Добриню. Від цього помаху війнуло бурею, так що шатро завалилося, а половину війська змело з поля. Добриня не сподівався вдару. Тільки кінець хвоста зачепив його, але вдарив так сильно, що лицар полетів у повітря, високо, аж поза хмару. Летів, сидячи на коні, і згори добре бачив замок, Змія й усе його військо.

Добриня не збентежився. Він цупко тримав поводи і спрямував коня додолу. Великими кругами, наче орел, злітав тепер униз. За хвилину знову стояв перед Змієм. Завваживши, що Змій реготався з його пригоди, Добриня скочив з коня, підняв меча і підбіг до Змія. Бій почався наново.

За третім ударом Добриня відрубав Змієві одну голову. Заревів Змій з болю, і страх пішов ворожим військом. А здалеку, з міста, залунали радісні голоси княжих воїнів.

— Бий, Добрине, рубай потвору! Борони батьківщину й князя!

Добриня засміявся й підніс до них руку. Цю хвилину використав Змій і сипнув огнем.

— Ще мало? — зашипів. — Ну, тепер прийшов тобі кінець! Хай же твоя сестра дивиться на твою смерть! Гей, — заревів щодуху, — приведіть в'язнів!

Сторожа вивела наперед полонених, а між ними й Забаву.

— Сестричко!

— Братіку!

Змій кинувся на лицаря. Закипів останній бій. Нові сили вступили в багатиря. Ось хто украв його сестричку! Ось хто зрадив його довір'я!

З нестримною снагою кинувся Добриня на Змія. Змій сипав вогнем, топтав лапами, бив хвостом, але ні разу не зачепив лицаря. Став слабшати від бою й від ран. Тоді Добриня наважився і рубнув мечем. Друга голова покотилася додолу.

Змій скрутився й заревів люто, аж похилилася трава і дерева нагнулись до землі. А Добриня підбіг і загнав меча просто в серце Змієві. Потвора звалилася безсило на землю.

Великий жах охопив Змієве військо. Воно почало втікати, кидаючи зброю й воєнні припаси.

Добриня обіймав і цілував свою сестричку. Забава плакала з радості й зворушення. Коли оглянулися, побачили, що вони самі. Княжі воїни та в'язні кинулися в погоню за ворогом, щоб його знищити дорешти.

Добриня дав Забаві найкращого коня, сам сів на свого білогривого і, коли військо князя вернулося, на самім його переді в'їхав у Київ.

На брамі вітав їх князь на коні й міські достойники. Всі подалися до замку. На вулицях стояли юрби народу. Люди вітали багатиря та його сестричку окликами й оплесками, кидали їм квіти, стелили килими під ноги. Добриня їхав побіч князя. Гордо держав голову й усміхався до народу, а коли оклики підсилювались, вітав людей рукою і клепає свого коня по шії. Хотів цим показати, що частинна заслуга належиться і його вірному коневі. Ясні хвилі волосся спливали йому на плечі, а очі горіли щастям і гордістю перемоги.

По другому боці князя їхала Забава. Легко тримала в руці поводи і чарівним щирим усміхом дякувала людям за привіти. Була щаслива, що має

такого брата, славного лицаря, про якого складатимуть легенди й пісні.

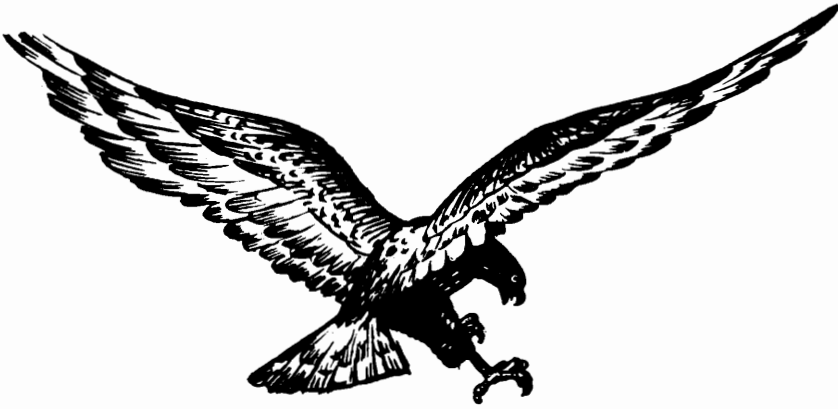
Опісля в замку був великий бенкет. Сонце на бані, місяць і зірки знову засвітилися так ясно, як давніше.

Під замком зібрався народ. Тоді вийшов князь на балькон, а побіч нього стали Добриня з Зававою. І проголосив старий князь:

— Засядуть Добриня з Зававою на золотому кріслі і правитимуть землею нашою для ясного й щасливого майбутнього!

**
*

Отаке то розповідали старі люди внукам, а внуки — своїм унукам аж по сьогодні, щоб не забули імени Добрині й Забави, щоб усі діти мали приклад, як боронити свою землю і не боятися ніякого, хоч би й найсильнішого ворога.

ПРО ЮНАКА СЕМЕНКА, ЩО ВОЛЮ ДОБУВАВ

I.

Давно це було, ще коли олені золоті роги на лобах носили. Розповідали старі люди про юнака Семенка, що волю добував. Розповідали своїм дітям, а діти — унукам, бо письма в ті часи ще не знали і про все, що діялось, переказували з уст до уст.

Семенко бачив, як зайди-чужинці його народ мучать, як змушують важко працювати й усе добро собі забирають. Людей огорнули туга і смуток. Ду-

мав Семенко, чому така кривда на світі. З своїми думками ходив до лісу, бо бодай там було спокійно і не було чути ні криків, ні плачу.

Одного разу, коли Семенко спочивав у лісі під дубом, підійшов до нього старезний дідусь: біла борода до землі, біла свитина — увесь білий. Спитав дідусь Семенка, що він робить тут, у лісі. Семенко відповів:

— Думаю, чому таке лихо на мій край найшло.

— Це тому, Семенку, — пояснив дідусь, — що ви волі зберегти не вміли!

Пішов дідусь далі, а Семенко залишився з своїми думками.

По якомусь часі попрощався Семенко з батьком, матір'ю та малою сестричкою.

— Піду, — сказав, — у світ волі нашої шукати. Повернуся, як здобуду її. Не плачте за мною!

Подався Семенко в ліс, ішов усе далі й далі, так далеко ще ніколи не заходив. Надвечір зупинився на галяві. З джерела витікала холодна вода, пташки тихо на деревах сиділи, і гілля дрімало. Коли Семенко так милувався світом, вийшов на галяву білий олень із золотими рогами.

— Що ти робиш тут, у нашому царстві? — спитав.

— Волі шукаю для мого народу! — відповів Семенко.

Олень похитав головою, а пташки зацвірінькали, здивовані такою відповіддю.

— Волю здобувати — це важка справа, — сказав олень. — Воля в полоні, а на сторожі коло неї стоять ворожі полки, як ліси, і стріли пускають, як дощ! Візьмуть тебе в неволю або й уб'ють...

І знову похитав олень головою.

— А ти краще послухай мене! — говорив далі.
— Не шукай волі для свого народу, а залишайся

тут. Будеш ходити в пурпурі й шовках і коні твої будуть у золото одягнені, і сідла на них будуть золоті, і рабів багато ходитиме за тобою.

— Не хочу я твого золота ні багатства! — крикнув обурений Семенко. — Геть від мене!

Семенко з відразою відвернувся від оленя і рушив уперед, не оглядаючись.

— Пожди! — гукнув олень і підбіг до Семенка.

— Юначе мій дорогий, — сказав, — дурив я тебе, хотів випробувати, чи ти справді готов шукати волі для людей. Сідай на мене!

Семенко вмоствився на спині оленя, тримаючись руками його золотих рогів. Олень понісся у лісові хащі, поміж старезні дерева, оброслі мохом, у та-

ємничі тіні. Врешті вони пристали, щоб відпочити.

— Треба повечеряти! — сказав олень. — Ось тут багато ягід — поживись, бо дорога перед нами ще далека.

Семенко збирав ягоди, а олень пасся на свіжій зеленій траві. Коли обидва попоїли й лягли відпочивати на траву, олень почав свою розповідь:

— Далеко звідсіля є країна, до якої ще ніхто не доходив. Висить вона між землею і небом. Є там палата уся з золота та срібла. У палаті живе царівна, як сонце, і чекає, щоб мужній лицар визволив її від дванадцяти розбійників. Вони стережуть її вдень і вночі, а живуть усі на дванадцяти дубах. Якщо не визволиш царівни, попадеш у неволю, ще важчу, ніж удома. А коли визволиш, тоді цілий світ буде твій, і не важко буде тобі прогнати чужинців з рідної землі.

— Я піду до того царства між землею і небом! — відповів Семенко. — І ніщо мене від цього не втримає.

— Я вже мушу вертатися, — сказав олень, — а ти йди, коли наважився. Кожний звір тобі допоможе та й сам собі мусиш радити! Прощавай!

Олень підвівся, ще раз глянув на хлопця і погнався в ліс.

II.

Семенко ждав темної ночі. Коли закричали пугачі, подався в ліс сам-одинокий, як сирота. Ішов день і ніч і знову день, аж вийшов на відкрите поле, залите соняшним світлом. Нараз почув кигикання яструба в чистому небі.

— Гей! — кликнув Семенко. — А прилинь сюди, поможи мені!

За коротку хвилину яструб опинився коло хлопця. У яструба були золоті крила і срібні кігті. Хлопець розповів про свою пригоду, а яструб відповів:

— Пожди тут, на краю лісу, аж прибіжить до тебе кінь, накритий зеленою паволокою.

Сказав і помчався стрілою у височінь. Ждав Семенко годину і дві, аж почув кінський тупіт. Перед ним нагло спинився кінь, такий могутній, що Семенко здивувався. Справді на коні була зелена паволока, а з-під паволоки витикались два білі крила.

“Крилатий кінь!” — подумав Семенко і ще більше здивувався, бо такого коня ніколи не бачив.

Кінь скинув із себе золотий панцер і шолом, щит і меч.

— Оцей панцер, це зброя для тебе! — сказав. — Одягай її та й полинемо в заворожене царство. Доведеться тобі звести бій з розбійниками.

Надів Семенко панцер, припоясав меча, взяв у руку щит і стрибнув у золоте сідло. Ледве всунув ноги у стремена, як кінь ударив копитами об землю, махнув крилами й понісся понад хмари. Внизу під ними пересувалися моря і степи, ліси і міста, і кінця летові не було. Аж долетіли до темного лісу, і кінь опустився на землю.

— Іди тепер на схід три дні, — сказав кінь. — Дійдеш до височеного дуба, що має верховіття у хмарах. Там побачиш, що далі робити.

Сказав і залишив Семенка у страшному лісі.

Ішов Семенко добу, дві і три, аж дійшов до того дуба. То було дерево світу, його вершину освітлювали сонце, місяць і сім зір-плянет. Спинаяся Семенко по ньому вгору щораз вище й вище. Днями спинався, а ночами спав у розвилах. Врешті дійшов до оселі, де жили люди.

— Іди далі вгору, аж дійдеш до замку царівни! — сказали йому. — Але знай, що з нас ще ніхто туди не дійшов.

Знову подався Семенко у важку дорогу. Врешті роз'яснилося довкола, розступилося галуззя верховіття, і Семенко став перед золотою палатою. Тут заступило йому дорогу дванадцять мужчин з чорними бородами й залізними мечами.

— Ось він! — крикнув один. — Таки прийшов! Ждемо тебе тут усі разом! Тут буде тобі кінець!

Семенко не злякався. Добув меча і крикнув: “Наступайте, розбійники! Хто перший?”

Виступило троє відразу, але золотий панцер Семенка осліпив їх. Махнув мечем Семенко — три голови покотилися по землі. Виступило ще троє, і

знову побив їх Семенко. Так повторилось чотири рази, а чотири рази по три — дванадцять.

Семенко скинув шолом і подався до замку. Назустріч йому вийшла надзвичайної краси дівчина: волосся — золото, очі — чаші, чобітки зелені, шиті перлами.

— Дякую тобі, юначе, — промовила, — що ти визволив мене і мій народ з неволі. За це все золото в моєму царстві буде твоє, і багатий будеш на весь світ.

— Дякую тобі, дівчино, за твою ласку, але я не ласий на золото і багатства. Не той багатий, хто багато має, а той, хто багато не потребує.

— Дивний ти, хлопче! — сказала дівчина і повела Семенка в замкові покої.

— Одного прохаю тебе, — сказав Семенко, — якщо твоя сила, поможи мені визволити мій нарід з неволі!

Тоді царівна покликала слугу й наказала принести чарівну зброю, що її досі зберігали розбійники. Хто її має, той завжди переможе.

Дуже сподобалася царівна Семенкові. Він обіцяв їй, що, як тільки зламає силу ворога, повернеться до неї.

Сім місяців, сім днів і сім годин тривала мандрівка Семенка додому. Вернувся в рідний край,

покликав сміливих юнаків стати разом з ним до бою за волю народу і рушив проти чужого війська. Перелякалися навісні займанці-наїзники, коли на чолі війська побачили Семенка в золотистій зброї, з обосічним мечем у руках. Кинулися Семенкові лицарі на конях у бій. Не витримав ворог натиску борців за свободу. Зловили вони у полон визначних вождів противника, а решту розігнали або побили. Довгі роки після того чужинецькі розбишаки обминали землю Семенкового народу, бо боялися славних лицарів і Семенка.

Чи вернувся Семенко до царівни, чи одружився з нею і як вони жили? Цього я не знаю. Старі люди розповідали цю казку внукам, а внуки — своїм дітям і внукам, але ніколи не згадували, що сталося з царівною та Семенком. І я чув цю казку від старенької бабуні не один раз, але ніколи вона її не докінчила. Хай так і буде далі!

ПОЯСНЕННЯ-СЛОВНИЧОК

- Багатир** — герой (hero, warrior)
Баня — купол (cupola, dome)
Броня — бойовий одяг лицаря, зброя (armour)
Вёрхи — на коні (on horseback)
Відьма — witch, sorceress
Відраза — aversion
Вряді-годи — час від часу (sometimes, now and then)
Гадюка — snake, гадючка — young snake.
Заворожений — зачарований (bewitched, charmed)
Кодло — плем'я, рід (kin, tribe, clan)
Левада — лука (meadow)
Навісний — противний, поганий, теж безумний
Олень — лісовий звір (deer)
Підлєсливо — flattering, wheedling
Покрівля — дах (roof)
Полон — captivity
Пугач — нічний птах (horn-owl)
Пурпур — дорогоцінна одежа, яку в давнину носили володарі й вельможі
Розбійник — розбишака, грабіжник (robber, bandit)
Свитина — свита, селянська верхня одежа (peasant's overcoat)
Розвила — місце, де з стовбура дерева виростає бічна галузь (fork)
Стремено — stirrup
Хаша — гушавина, густі кущі, чагарник, зарость (thicket)
Хижа — хатина (hut, cottage)
Хмиз — хворост, сухі гілки (dry branches)
Чародій, чаклун — sorcerer
Шолом — helmet
Щит — shield
Яструб — хижий птах (hawk)

ЗМІСТ	Стор.
Про лицаря Добриню та його сестричку Забаву	3
Про юнака Семенка, що волю добував	21
Пояснення-словничок	31

